

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра історії, теорії мистецтв та виконавства

А. Гордійчук

Теорія ансамблю та аранжування

Методичні рекомендації до навчальної дисципліни

Луцьк – 2018

УДК 781(072)+784.088(072)
Г 68

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 6 від 21 березня 2018 р.)*

Рецензенти:

Ігнатова Л.П. – кандидат музикознавства, доцент, завідувач кафедри історії, теорії мистецтв та виконавства факультету культури і мистецтв СНУ імені Лесі Українки;

Мойсіюк В.В. – заслужений діяч мистецтв України, голова предметно-циклової комісії хорового диригування Волинського коледжу культури і мистецтв імені І.Ф. Стравінського, художній керівник камерного хору «Оранта».

Гордійчук А.М. Теорія ансамблю та аранжування : методичні рекомендації до навчальної дисципліни / Андрій Миколайович Гордійчук – Луцьк : Надстир'я, 2018. – 16 с.

Навчальна дисципліна «Теорія ансамблю та аранжування» спрямована на забезпечення теоретичної і практичної готовності студентів до творчої, організаційно-педагогічної, художньо-продуктивної професійної самореалізації, оволодіння знаннями щодо правил та способів перекладень різних музичних творів для відповідного складу співацького колективу; розвитку умінь художньо-естетичного, виконавсько-стилістичного обґрунтування вільних аранжувань та музично-тематичних обробок.

Методичні рекомендації розроблені відповідно до навчального плану підготовки бакалавра 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво», за освітньою програмою «Музичне мистецтво».

Рекомендовано студентам та викладачам мистецьких навчальних закладів.

УДК 781(072)+784.088(072)
Г 68

© Гордійчук А.М. 2018
© Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, 2018

Вступ

Ансамблевий спів – один з найбільш розповсюджених і загальнодоступних форм художньої діяльності людей. Її основним змістом є художньо-правдиве і багатогранне відображення життя народу, його думок і почуттів, світогляду та ідеалів. Мистецтво ансамблевого співу не лише сприяє розширенню історико-культурного світогляду, задоволенню пізнавальних інтересів, розвитку інтелектуальних сил, творчих здібностей, але й відкриває перспективу нескінченного удосконалення, надає можливості емоційно-чуттєвого осягнення національних і загальнолюдських основ духовно-морального буття.

Злагоджений спів в ансамблі (дует, тріо, квартет, квінтет, октет і т. д.) потребує теоретичної та практично-методичної професійної підготовки бакалаврів музичного мистецтва. Знаннева компетентність студентів виражається в уміннях добору репертуару, володінні технологією перекладів хорових, інструментальних творів для вокальних ансамблів, засвоєнні композиційно-аранжувальних вимог і правил перекладів власних інтерпретаційних, інтонаційно-стильових, гомофонно-гармонічних з'єднань, мелодичних зворотів з метою створення художньо-емоційного образу.

Основними компетенціями визначено:

- забезпечення теоретичної і практичної готовності студентів ОС «Бакалавр» до творчої, організаційно-педагогічної, художньо-продуктивної професійної самореалізації;
- рівень розвитку інтонаційно-слухових, ансамблево-виконавських, ладо-гармонічних, жанрово-стильових, національно-ментальних манер колективного музикування;
- знання правил та способів перекладень різних музичних творів для відповідного складу співацького колективу;
- уміння художньо-естетичного, виконавсько-стилістичного обґрунтування вільних аранжувань та музично-тематичних обробок.

Згідно з програмними вимогами студенти повинні знати та вміти:

- художньо-естетичні, позитивно-емоційні вимоги та принципи підбору виконуваних творів;
- технологію залучення теоретичного, практичного досвіду з суміжних дисциплін: гармонії, поліфонії, постановки голосу, методики колективної організації творчого процесу;
- володіти ладово-інтонаційним та ритмічним формотворенням художнього образу;
- рівень виконавської майстерності вокальних, вокально-інструментальних ансамблів за співацькою манерою, жанром та стилем;
- розвивати продюсерські навички в організації програм арт-бізнесу;
- продукувати організаторські, музично-творчі, композиторсько-аранжувальні, психолого-комунікативні здатності.

Важливе значення в організації викладання навчальної дисципліни набуває практично-творча, нестандартна креативно-продуктивна, індивідуально-особистісна діяльність, яка ґрунтується на успішності і естетичній насолоді.

Студент повинен навчитись визначати головне в творчому процесі, розвивати власну емоційно-вольову сферу, художнє мислення, індивідуально-інтерпретаційний досвід, створити акме-носія художньо-естетичних смаків.

На початковому етапі викладання навчальної дисципліни «Теорія ансамблю та аранжування» потрібно визначити ступінь теоретичних знань та практичної підготовки студентів, адже цей предмет тісно пов'язаний із суміжними галузями музичної науки, зокрема, з гармонією, поліфонією, історією музики та аналізом музичних форм.

Основними засобами музичної виразності, які формують музичний образ, є мелодія, гармонія та ритм. Аранжування, за словами М. Глінки, доповнює музичну думку, надає їй характеру, життя, підкреслює образно-сміслову конкретність музики. Завдання викладача полягає в тому, щоб навчити студента використовувати цю палітру виражальних засобів окремих голосів та інструментів, задля досягнення найбільш яскравого та переконливого втілення музичного змісту.

Методичні рекомендації
до практичних занять з навчальної дисципліни
«Теорія ансамблю та аранжування»

Тема 1. Поняття про ансамбль та його структуру. Особливості ансамблевого звучання.

Завдання:

- ❖ Типи та види ансамблів. Класифікація співацьких голосів.
- ❖ Механіка та акустика голосового апарату.
- ❖ Поняття вокального ансамблю.
- ❖ Стрій ансамблю.
- ❖ Практика роботи з вокальним ансамблем.

Методичні рекомендації:

- Визначити типи, види ансамблів (однорідний, мішаний, дитячий).
- Охарактеризувати вокально-технічні та художньо-виконавські можливості ансамблю.
- Дати характеристику сучасним, професійним, академічним та народним ансамблям.
- Дитячі ансамблі, їх особливості та виконавські можливості.
- Вміти адаптувати ансамблевий склад до власного творчого потенціалу.

Література:

1. Коломієць О.М. Хорознавство. – К.: Либідь, 2001.
2. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва / М. Микиша. – Київ, 1985. – 80 с.
3. Овчаренко Н. Основи вокальної методики: науково-методичний посібник / Н. Овчаренко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. – 116 с.
4. Филипчук М. С. Обробки джазових творів для естрадних ансамблів й оркестрів : навчально-методичний посібник / М. С. Филипчук. — Вінниця : Нова Книга, 2013. — 160 с.

Тема 2. Робота над ансамблевою партитурою.

Завдання:

- ❖ У плані аналізу ансамблевої партитури здійснити технічно-практичне засвоєння ансамблевої партитури, вирізнити етапи роботи над музично-ансамблевим твором.
- ❖ Розспівування ансамблю та принципи інтонаційно-тематичного вправління.
- ❖ Теоретичне обґрунтування художньо-виконаського аналізу ансамблевого твору без супроводу.
- ❖ Показ і початкова робота над ансамблевим твором.

Методичні рекомендації:

- Усвідомити музичний твір у статусі ансамблевого продукування.
- Знати особливості вокального, методичного, гармонічного, композиційного творення.
- За допомогою інструмента детально розібрати форму, стиль письма.
- Утвердитись у формі, стилі, ладо тональності, метро ритміці, художній образності.

Література:

1. Вахняк Є. Хорове аранжування. Є. Д. Вахняк. – Київ.: Музична Україна, 1977. – 72 с.
2. Горохов П., Загрецький Д. Хорове аранжування / В. Д. Горохов, Д. В. Загрецький – Київ.: Музична Україна, 1982. – 128 с.
3. Овчаренко Н. Основи вокальної методики: науково-методичний посібник / Н. Овчаренко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. –
4. Смирнова Т. Хорознавство. – Харків, 2003.

Тема 3. Предмет аранжування. Види перекладень та їх основні принципи та прийоми аранжування.

Завдання:

- ❖ Предмет ансамблевого аранжування. Види перекладень та їх основні принципи. Способи аранжування.

- ❖ Принципи перекладення з двоголового однорідного ансамблю на 4^x голосий мішаний.
- ❖ Принципи перекладення з триголового однорідного ансамблю на мішаний.
- ❖ Перекладення з чотириголосного однорідного ансамблю на чотириголосий мішаний.

Методичні рекомендації:

- Виконати перекладення з 4-х голосого однорідного ансамблю на 4-х голосий мішаний.
- Проаналізувати приклади перекладень музичних творів з визначенням прийомів аранжування.
- Зробити письмову роботу з даної теми.

Література:

1. Іванін М. Хорове аранжування. – К., 2001.
2. Горохов П., Загребський Д. Хорове аранжування / В. Д. Горохов, Д. В. Загребський – Київ.: Музична Україна, 1982. – 128 с.
3. Толмачов Р.В. Хорове аранжування та вільна обробка : навчальний посібник / Рубен Толмачов – Вінниця : Нова книга, 2011 – 168 с.
4. Филипчук М. С. Обробки джазових творів для естрадних ансамблів й оркестрів : навчально-методичний посібник / М. С. Филипчук. — Вінниця : Нова Книга, 2013. — 160 с.

Тема 4. Перекладення творів, що виконуються однорідними ансамблями на мішаний ансамбль.

Завдання:

- ❖ Застосування мішаного прийому при перекладенні з чотириголосого мішаного ансамблю на чотириголосий однорідний.
- ❖ Перекладення з чотириголосих мішаних ансамблів на триголосі однорідні. Перекладення з чотириголосих мішаних ансамблів на двоголосі однорідні.

- ❖ Перекладення з багатоголосих мішаних ансамблів для чотириголосих мішаних.
- ❖ Опанувати мішаний прийом аранжування.

Методичні рекомендації:

- Виконувати і аналізувати перекладення з однорідних ансамблів на мішані за допомогою вказаних прийомів.
- Зробити письмові роботи на задану тему.
- Аналізувати приклади перекладень в музичних творів з визначенням та використанням прийомів аранжування.

Література:

1. Григорова К. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Хорове аранжування». – Херсон: ХДУ, 2004.
2. Ліцвенко І.Г. Практичне керівництво з хорового аранжування. – М., 1962.
3. Учбовий хор. / упор. Газінський В., Лозинська Т., Дабіжа К. – Ростов, 2003.
4. Толмачов Р.В. Хорове аранжування та вільна обробка : навчальний посібник / Рубен Толмачов – Вінниця : Нова книга, 2011 – 168 с.

Тема 5. Перекладення вокальних творів для різних ансамблевих складів.

Завдання:

- ❖ Перекладення вокальних творів з прямим перенесенням голосів супроводу у партитуру ансамблю.
- ❖ Перекладення вокальних творів зі збереженням інструментального супроводу.
- ❖ Перекладення вокальних творів для двоголосого однорідного хору із супроводом.
- ❖ Перекладення вокальних творів для триголосого однорідного ансамблю із супроводом.

Методичні рекомендації:

- Виконувати письмово і аналізувати переклад вокальних творів з різним ансамблевим складом.
- Зробити переклад фрагментів творів з даної теми.

Література:

1. Григорова К. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Хорове аранжування». – Херсон: ХДУ, 2004.
2. Іванін М. Хорове аранжування. – К., 2001.
3. Овчаренко Н. Основи вокальної методики: науково-методичний посібник / Н. Овчаренко. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 116 с.
4. Филипчук М. С. Обробки джазових творів для естрадних ансамблів й оркестрів : навчально-методичний посібник / М. С. Филипчук. — Вінниця : Нова Книга, 2013. — 160 с.

Тема 6. Перекладення вокальних творів, написаних для голосу з супроводом.

Завдання:

- ❖ Перекладення вокального твору для чотириголосого мішаного ансамблю.
- ❖ Перекладення інструментальних творів для ансамблю.
- ❖ Практичне засвоєння прийомів аранжування.
- ❖ Зняття подвоєнь, переміщення окремих акордів, транспозиція.

Методичні рекомендації:

- Проаналізувати переклад вокальних творів з різним ансамблевим складом.
- Зробити переклад фрагментів творів з даної теми.

Література:

1. Григорова К. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Хорове аранжування». – Херсон: ХДУ, 2004.
2. Іванін М. Хорове аранжування. – К., 2001.
3. Толмачов Р.В. Хорове аранжування та вільна обробка : навчальний посібник / Рубен Толмачов – Вінниця : Нова книга, 2011 – 168 с.
4. Филипчук М. С. Обробки джазових творів для естрадних ансамблів й оркестрів : навчально-методичний посібник / М. С. Филипчук. — Вінниця : Нова Книга, 2013. — 160 с.

Методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Теорія ансамблю та аранжування»

Тема 1. Переклад з однорідного ансамблю для мішаного ансамблю.

Завдання для самостійного опрацювання:

- Перекласти з 2-х голосого однорідного ансамблю для 2-х голосного мішаного ансамблю:
 - укр. нар. пісні «Ой вербо, вербо», «Закувала зозуленька».
- Перекласти з 3-х голосого однорідного ансамблю для 3-х голосного мішаного ансамблю з можливим транспонуванням:
 - укр. нар. пісня в обробці Ю. Мейтуса «Подоляночка».
- Перекласти з 4-х голосого чоловічого ансамблю для мішаного ансамблю з відповідним транспонуванням в перших 2-х видах:
 - укр. нар. пісня в обробці А. Гордійчука «Ой у полі верба»
 - муз. А. Кос-Анатольського, сл. І. Франка «Ой ти дівчино з горіха зерня».
- Перекласти з 4-х голосого жіночого ансамблю для 4-х голосого мішаного ансамблю з відповідним транспонуванням способом третього виду:
 - укр. нар. пісня в обробці С. Батючика «Ой ти жайворонку»;
 - укр. нар. пісня в обробці О. Некрасова «Ой виходьте, дівчата»

Тема 2. Переклад з мішаного ансамблю на однорідний.

Завдання для самостійного опрацювання:

- Перекласти приклади гармонічного складу першими трьома способами:
 - укр. нар. пісня в обробці К. Стеценка « Стелися барвінку»
 - укр. нар. пісня в обробці М. Гобдича «Порізала пальчик».
- Перекласти приклади гармонічного складу мішаним прийомом (всіма способами перекладу).
 - негритянська пісня в обробці А.Новикова “Чорний та білий”.
 - укр. нар. пісня «Ой дуб, дуба».

Тема 3. Переклад творів, написаних для голосу в супроводі фортепіано.

- Переклад прикладів з прямим перенесенням голосів супроводу для мішаного ансамблю (з можливим транспонуванням).
 - муз. М. Верменича, сл.. М. Сингаївського «Чорнобривці»;

- муз. М. Верменича, сл. О. Богачука «Іду я росами».
- Переклад прикладів з прямим перенесенням голосів супроводу з різним складовим ансамблем (з можливим транспонуванням) для мішаного ансамблю.
 - укр. нар. пісня в обробці О. Соколовського «Місяць на небі, зіроньки сяють»;
 - муз. І. Поклада, сл. Ю. Рибчинського «Тече вода».

План аналізу вокального ансамблевого твору

1. Загальний аналіз (відомості про авторів, жанрова приналежність, зміст твору, загальний характер твору).
2. Музично-теоретичний аналіз:
 - структура музичної форми;
 - ладотональність;
 - гармонія;
 - метроритм;
 - темп;
 - особливості фактури викладу;
 - характеристика основної мелодії як засоби музичної виразності
 - значення ролі акомпанементу.
3. Вокально-ансамблевий аналіз:
 - тип і вид ансамблю;
 - наявність унісонів та гармонічно-інтервальних структур;
 - загальний діапазон твору й загальна теситура;
 - прийоми звуковедення;
 - дихання.
4. Виконавський аналіз:

- аналіз динаміки й кульмінацій (загальні і часткові);
- аналіз фразування: визначення логічних наголосів залежно від змісту літературного тексту або логіки побудови музичної думки (якщо у творі немає літературного тексту) з урахуванням форми твору;
- змістові цезури;
- відповідність або розбіжність логічних наголосів і музичних кульмінацій;
- диригентські труднощі.

Орієнтовний репертуар для виконання практичного завдання

1. Мій краю. Сл. М. Гнатюка, муз. А. Гордійчука
2. У перетику ходила. Сл. Т.Шевченка, муз. В. Сидоренка
3. День розтане. Муз. Р. Паулса, сл. І. Ласманіса
4. Ой, ти жайворонку. Укр. нар. пісня, обробка С. Батючика
5. Ой ходить сон. Укр. нар. пісня, обр. В. Калиниченка
6. Чом ти не прийшов. Укр. нар. пісня, обр. А. Зарицької
7. Ой, на горі сніг біленький. Сл. народні, муз. В. Стеценка
8. Ой там на Івана. Укр. нар. пісня, обр. О. Корнійчук
9. Нині, нині вдома сама. Укр. нар. пісня, обр. С. Батючика
10. Кам'яна гора. Укр. нар. пісня, обр. В. Мрочка
11. Над річкою бережком. Укр. нар. пісня в обр. М. Леонтовича
12. Гаю, гаю, зелен розмаю. Укр. нар. пісня в обр. М. Леонтовича
13. Ой у саду голуби гудуть. Укр. нар. пісня в обр. М. Леонтовича
14. Ясне сонечко усміхається. Укр. нар. пісня в обр. М. Леонтовича
15. Гиля, гиля, сірі гуси. Укр. нар. пісня в обр. Т. Пляченко.
16. Ой у полі верба. Укр. нар. пісня в обр. А. Гордійчука
17. Тече вода. Муз. І. Поклада, сл. Ю. Рибчинського
18. Чорнобривці. Муз. М. Верменича, сл. М. Сингаївського
19. Іду я росами. Муз. М. Верменича, сл. О. Богачука

20. Порізала пальчик. Укр. нар. пісня в обр. М. Гобдича
21. Налетіли журавлі. Укр. нар. пісня в обр. М. Леонтовича
22. Якби мені не тиночки. Укр. нар. пісня в обр. Б. Лятошинського
23. Ой надіну черевики. Укр. нар. пісня в обр. М. Скорика
24. Пісня про щастя. Муз. І. Шамо, сл. Д. Луценка
25. Весілля мухи. Укр. нар. пісня в обр. О. Некрасова
26. Приїхали три козаки. Укр. нар. пісня в обр. М. Леонтовича

Рекомендована література

1. Асаф'єв Б. Камерний вокальний ансамбль / Б. Асаф'єв. – Л. : Музыка, 1979. – 80 с.
2. Байда Л.А. Вокально-хорова робота у системі підготовки майбутнього вчителя музики / Л.А. Байда. – К. : УДПУ, 1997. – 68 с.
3. Вахняк Є. Хорове аранжування / Є. Д. Вахняк. – Київ.: Музична Україна, 1977. – 72 с.
4. Горохов П., Загорецький Д. Хорове аранжування / В. Д. Горохов, Д. В. Загорецький – Київ.: Музична Україна, 1982. – 128 с.
5. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва / М. Микиша. – Київ, 1985. – 80 с.
6. Овчаренко Н. Основи вокальної методики: науково-методичний посібник / Н. Овчаренко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. – 116 с.
7. Пляченко Т.М. Методика викладання вокалу: навчально-методичний посібник для студентів мистецького факультету (Спеціальність «Музична педагогіка і виховання») / Т.М. Пляченко. – Кіровоград : КДПУ, 2005. – 80 с.
8. Пляченко Т. Н. Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музики в умовах групового навчання на музично-педагогічному факультеті: дисс. ... канд. пед. наук / Т.М. Пляченко ; Російська Академія освіти. – М., 1993. – 230 с.
9. Соколов В.Г. Робота з хором / В.Г. Соколов. – М. : Музыка, 1967. – 228 с.
10. Стулова Г.П. Теорія і практика роботи з дитячим хором / Г.П. Стулова.

– М. : Просвещение, 2002. – 124 с.

11. Толмачов Р.В. Хорове аранжування та вільна обробка : навчальний посібник / Рубен Толмачов – Вінниця : Нова книга, 2011 – 168 с.

12. Филипчук М. С. Обробки джазових творів для естрадних ансамблів й оркестрів : навчально-методичний посібник / М. С. Филипчук. — Вінниця : Нова Книга, 2013. — 160 с.

13. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу / Ю.Є. Юцевич. – Київ, 1998. – 160 с.

ЗМІСТ

1. Вступ.....	3
2. Методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни «Теорія ансамблю та аранжування».....	5
3. Методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Теорія ансамблю та аранжування».....	10
4. План аналізу вокального ансамблевого твору.....	11
5. Орієнтовний репертуар для виконання практичного завдання.....	12
6. Рекомендована література.....	13

Навчально-методичне видання

А. Гордійчук

Теорія ансамблю та аранжування

Методичні рекомендації до навчальної дисципліни

Друкується в авторській редакції